

158 . Roșia Montană | Județ: Alba | Punct: Pârâul Porcului – Tăul Secuilor | Anul: 2005

Anul: 2005

Cod RAN: 6770.06

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca romană timpurie

Categorii sit: Religios, ritual și funerar

Autori: Gabriel Bălan, Ionuț Bocan, Paul Damian, Emil Dumitrașcu, Alexandra Ion, Cătălina Mihaela Neagu, Vlad Nicolae, Eugen Dorel Paraschiv, Alexandru-Mircea Rațiu, Andra Samson, Mihaela Simion, Decebal Vleja

Instituții: Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României, Universitatea București, Facultatea de Istorie, Muzeul Național de Istorie a României, Universitatea "Ovidius", Constanța, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României

Raport

În campania de cercetări arheologice din anul 2005, colectivul de arheologi a MNIR a continuat cercetarea perimetrului amplasat la est de cariera de gresii Pârâul Porcului. Această zonă, cunoscută în literatura arheologică de specialitate și sub denumirea generică de Tăul Secuilor¹, a beneficiat de o evaluare de teren anterioară² în cadrul campaniei din anul 2000 și parțial 2003. Astfel, în stadiul incipient al investigației era semnalată, cel puțin pentru zona de Nord, o necropolă romană de incinerare. De asemenea, sunt vizibile o serie de intervenții antropice, legate de specificul economic al zonei (amenajări de tăuri și a sistemului de canale aferent acestora)³.

Situl supus investigației arheologice se află amplasat în partea de NV a actualei localități Roșia Montană (jud. Alba). Din punct de vedere geografic, perimetrul pe care au fost identificate și cercetate complexele care fac obiectul prezentului raport, este poziționat pe un platou, aflat la altitudinea relativă de cca. 810 (suprafața aproximativă a zonei pe care se întinde necropola este de cca. 10000 m²). Toată zona este cunoscută sub toponimul de Tăul Secuilor. Denumirea provine de la prezența, în extremitatea de E a sitului a unui fost lac artificial, în prezent aproape colmatat. Extremitatea de nord-vest este marcată de culoarul transversal al cursului de apă cu hidronimul Pârâul Porcului.(direcția de curgere, NV/SE).

Zona în care s-a concentrat investigația arheologică se prezintă ca o succesiune de mici platouri, ce urmează cursul pantei pe direcția NS-SV. Integritatea sitului arheologic în ansamblu a fost parțial afectată de lucrările de supraînălțare a tăului⁴.

Informațiile cu privire la potențialul arheologic din zona cunoscută sub toponimul „Tăul Secuilor” sunt evidențiate prin descoperirile întâmplătoare consemnate în mai multe lucrări de specialitate⁵, precum și prin sondajele efectuate în anul 1984 sau 19866, în anul 20007.

Pe proprietatea Tomuș Ioachim, în cadrul operațiunii de evaluare de teren din anul 2000 au fost cercetate integral trei morminte iar alte patru doar identificate⁸. Toate aceste argumente au confirmat existența, în zona Tăul Secuilor, a unei necropole romane de incinerare. De aceea, pentru completarea evaluării de teren, în anul 2003, a fost efectuată, pentru un anumit segment (proprietate Ioachim Tomuș), o analiză geofizică, care a confirmat potențialul arheologic al zonei⁹. Cercetarea sistematică a obiectivului a început în campania din anul 2004, fiind implicate colective aparținând, MNIR, IAB și FIB. Sistemul de înregistrare, atât a unităților de săpătură cât și a complexelor arheologice, a fost unul unitar. La sfârșitul campaniei au fost identificate și cercetate 167 de morminte de incinerare, de tip bustum sau ustrina, elemente de arhitectură funerară și o structură constructivă cu o funcționalitate incertă¹⁰. De asemenea, au

fost identificate parțial limitele de V și S a necropolei romane de incinerare Pârâul Porcului /Tăul Secuilor. Astfel, s-a constatat că necropola se întinde pe o suprafață mai mare decât cea cunoscută din literatura istorico-arheologică anterioară. Tocmai de aceea, deși perimetrul era cunoscut anterior sub denumirea de Tăul Secuilor s-a optat pentru o extindere a toponimului la întreg perimetrul necropolei, respectiv Pârâul Porcului/ Tăul Secuilor. De asemenea, este clar, în stadiul actual al cercetării, că nu poate fi vorba de prezența unor înhumați în cadrul acestei necropole, ipoteză formulată de unii autori¹¹ pe baza interpretării eronate a funcționalității unor elemente de arhitectură (chaperoane care constituiau asiza finală de zid) pe post de “capace de sarcofag”.

Obiectivele cercetării arheologice din campania 2005, pe sectorul Pârâul Porcului - Tăul Secuilor au vizat cercetarea exhaustivă a complexelor din perimetrul care a constituit obiectul contractului.

Au fost trasate 56 de unități de săpătură, cu dimensiuni și orientări variabile, care însumează aproximativ 2500 m², precum și 2 suprafețe de cca. 1250 m² care, la rândul lor, pentru o mai bună gestionare, au fost împărțite în careuri de 6/6 m.

În campania 2005 în sectorul Pârâul-Pocului – Tăul-Secuilor, a fost decapată o suprafață de aproximativ 3750 m², în care au fost cercetate integral 105 complexe funerare, alte 10 complexe deja identificate și cercetate parțial, urmând a fi investigate în cursul campaniei 2006 (o dată cu demontarea profilelor magistrale).

Caroiajul utilizat în interiorul tuturor unităților de săpătură este unul în formă de tablă de șah, alfabetic pe axa V – E și numeric pe axa N – S (1/1 m). În ceea ce privește modalitatea de înregistrare a informațiilor, s-au folosit ca:

Metode descriptive:

- însemnările de teren
- baza de date

Metode de înregistrare grafică:

- Planuri și profile (Scara 1/20, în cazul situațiilor de ansamblu, a complexelor și a profilelor de secțiunii).

- fotografiile au fost realizate în format digital.

Colaborare interdisciplinară:

- ridicări topografice pentru determinarea actuală a configurației terenului și reconstituirea unor elemente geomorfologice, precum și utilizarea sistemului GPS pentru poziționarea cât mai exactă a unităților de săpătură și a complexelor.

Stratigrafia generală a sectorului:

- uniformitatea stratigrafică a perimetrului este redată de prezența stratului vegetal care are o grosime variabilă cuprinsă între 0,00 -0,15 m.

- orizontul organic al solului actual (-0,05 –0,15 m) - culoarea brun – cenușie, nisipos, omogenitate moderată, are în compoziție pietre de mici dimensiuni, resturi vegetale și organice, fragmente ceramice, potcoave și cuie de epocă modernă sau contemporană.

- nivel de sedimente de culoare negricioasă, cu grosimi variabile, între adâncimile 0,15-0,40 m; - sol brun negricios, textură nisipoasă, friabil, în compoziție are resturi organice, pietricele, (șisturi argiloase și cuarț), concentrații de oxizi de fier, fragmente ceramice atât moderne cât și de epocă romană (aceste din urmă poziționate îndeosebi la baza stratului), pigmenți de cărbune și de pământ ars.

- nivel de sedimente de culoare galbenă, de la -0,40 m la -0,80 m; în acest caz, se observă variații de ordin cromatic de la galben - deschis la galben - roșcat; este atât nisipos cât și argilos, compact, are în compoziție șisturi argiloase, concentrații de oxizi de fier, fragmente ceramice de epocă romană (poziționate la partea superioară a nivelului), cuarț, pigmenți de cărbune, pământ ars.

- nivel de sedimente galben, lutos, compact; are în compoziție gresii și conglomerate, concentrații de oxizi de fier, cuarț – fără urme de intervenție antropică.

Stratigrafia zonelor cu complexe arheologice

Se pot distinge două momente constructive:

- amenajarea gropii sepulcrale

- amenajări exterioare (ringuri, movile). În anumite cazuri aceste amenajări sunt sesizate în stratul de pământ brun – negricios (nivelul 2), iar în altele aceste se află în conexiune stratigrafică cu nivelul 3.

Nivelul de amenajare al gropii este sesizabil, în cele mai multe cazuri, la baza nivelului 2.

Perturbările stratigrafice care anulează calitatea de complexe închise (intervențiile ulterioare asupra complexelor), sunt traduse prin prezența unui sol brun – negricios, nisipos, amestecat cu pietricele, pigmenți de cărbune, uneori oase calcinate și fragmente ceramice (de epocă romană).

Starea de conservare a necropolei

Necropola se prezintă într-o stare medie de conservare în ansamblul său, majoritatea complexelor fiind prezervate integral, atât în ce privește groapa sepulcrală, cât și amenajările exterioare. Mai puține sunt cazurile în care amenajările exterioare sunt parțial distruse. Există însă, în cadrul necropolei, zone în care au avut loc și importante intervenții ulterioare.

În mai mult de două treimi din totalul mormintelor au fost observate intervenții ulterioare asupra gropii sepulcrale.

Repartiția mormintelor în planul necropolei

S-a remarcat o concentrare mai mare a mormintelor în partea de nord-vest a necropolei, la intervale cuprinse între 0,30 m și 3,00 m (în medie, 1 mormânt pe 10 m²). În restul necropolei distanța dintre morminte este oarecum constantă, de obicei la intervale cuprinse între 1,50 m și 2,00 m (în medie, 1 mormânt la 25-30 de m²).

Orientarea gropilor mormintelor nu prezintă diferențe majore, constatându-se, la prima vedere, o predilecție pentru axa NV–SE. Se înregistrează, în unele cazuri, ușoare deviații spre nord sau spre vest de la această axă, însă nu sunt majore. Au fost constatare puține cazuri, mormintele sunt orientate E–V, sau NE–SV, fără însă a constitui grupuri aparte în cadrul necropolei.

Groapa sepulcrală

Groapa este practică de la adâncimi variabile în raport cu nivelul actual de călcare, de la -0,10 până la -0,80 m (pământ afânat, de culoare brun-negricioasă și stratul de pământ lutos, galben). În cazul mormintelor tumulare gropile sunt acoperite, în interiorul ringului, cu o manta de lut galben tasat. Sunt înregistrate și cazuri în care gropile sunt acoperite cu o manta compactă din pietre de mici dimensiuni.

Profilul și tratamentul gropilor sepulcrale oferă posibilitatea încadrării în patru tipuri.

I. Gropi arse cu treaptă – 37 de morminte.

a) pereții gropii sunt verticali sau ușor evazați (de formă trapezoidală), platforma plată și etajul inferior al gropii de formă rectangulară.

În funcție de structura geomorfologică a solului și de configurația pantei se constată două variante adaptate la ambele situații.

a1) Pereții gropii verticali sau ușor înclinați, însă platforma nu este perfect plată. Aceste cazuri sunt determinate de compoziția geomorfologică a stratului în care este săpată groapa sepulcrală, impregnată cu blocuri de gresie. În aceste cazuri, forma gropii este uneori ușor neregulată, datorită faptului că este adaptată configurației terenului.

a2) Groapă este săpată pe panta naturală, existând un decalaj de nivel între laturi.

Dimensiunile acestor gropi sunt variabile, cu lungimi de 1,42-3,60 m, lățimi de 0,92-1,95 m, iar stratul

de reziduuri ale cremației este dispus unitar, de obicei în interiorul etajului inferior. De asemenea, urme de cărbune de lemn în amestec cu cenușă și oase calcinate sunt vizibile și pe platformă. În unele cazuri etajul inferior este marcat, la rândul său, de pietre dispuse pe contur.

II. Gropi arse de formă rectangulară - 73 de morminte.

Gropile de acest tip au în general dimensiuni mai mici și se încadrează în două subtipuri, în funcție de profilul acestora:

- a) cu pereții ușor evazați și fundul plat (de formă trapezoidală în secțiune).
- b) gropi de formă albiată.

Predominant este primul tip, aici integrându-se majoritatea mormintelor descoperite în cadrul necropolei.

Pereții și fundul gropii prezintă în majoritatea cazurilor o crustă de arsură de culoare roșie portocalie, cu grosimi variabile (1 - 4 cm) în funcție de intensitatea focului, de natura solului sau de diverși factori externi (condiții atmosferice, substanțe volatile folosite sau cantitatea de lemn utilizată). În unele cazuri, arsura pereților nu este consistentă sau continuă.

Stratul de reziduuri ale cremației de pe fundul gropii este de asemenea variabil (de la 1 - 2 cm până la 30 - 40 cm).

III. Gropi nearse de formă rectangulară – 4 morminte

Resturile cremației, cu un posibil tratament intermediar de separare parțială de reziduurile lemnoase, sunt depuse direct în groapă, după care complexul funerar este sigilat.

IV. Morminte cu resturile cremației depuse în anumite tipuri de receptacol. Este vorba de un mormânt în care resturile cremației, după un tratament de îndepărtare a reziduurilor arderii (cărbune și cenușă, elementele de inventar) sunt depuse în cista de piatră.

Amenajări exterioare gropii sepulcrale

Prezența structurilor și amenajărilor exterioare gropilor mormintelor este una dintre caracteristicile a acestei necropole. Astfel, sunt întâlnite atât forma simplă a ringului de piatră cât și cea complexă a incintelor funerare. Au fost identificate și cercetate parțial două incinte funerare, dintre care una se individualizează printr-un sistem elaborat de edificare. În cea ce privește ringurile, acestea sunt alcătuite din pietre de diverse dimensiuni (cuprinse între 0,15-0,60 m) dispuse în majoritatea cazurilor pe o singură asiză. Diametrele ringurilor variază între 1,90-4,50 m. Sunt înregistrate câteva cazuri particulare în care pietrele sunt dispuse pe două sau trei asize, întotdeauna fără liant. Prezența ringului de piatră este asociată în unele cazuri cu forma tumulară a mormântului. În anumite dintre cazuri, amenajarea exterioară urmărește conturul rectangular al gropii sepulcrale. În ce privește starea de conservare a amenajărilor exterioare se constată, în cazul mai multor morminte, demontarea ulterioară, parțială sau integrală a acesteia.

Intervenții ulterioare asupra gropii sepulcrale

În majoritatea cazurilor complexe funerare sunt perturbate de intervenții ulterioare poziționate fie în centrul gropii sepulcrale, fie lateral, afectând parțial una din laturi. În general gropile de intervenție au un diametru cuprins între 0,80 – 1,20 m, și o adâncime variind între 0,20 – 1,40 m. În unele cazuri, de la suprafața sau din umplutura gropii sunt recoltate fragmente ceramice, fragmente de cărbune de lemn sau, în unele cazuri, oase calcinate.

Inventarul din necropola de la Pârâul Porcului/Tăul Secuilor este unul comun, adesea întâlnit în necropolele din Dacia romană. Acesta este reprezentat de ceramică, piese din metal și obiecte din sticlă.

Inventarul ceramic este constituit din piese comune, utilizate în lumea romană în cadrul ceremonialului de înmormântare. Acesta constă în amfore, urcioare, oale, castroane, turibula, cupe (boluri), platouri, farfurii, și opaițe. Un lucru destul de rar întâlnit în necropolele de la Roșia Montană, dar comun în cazul necropolei de la Tăul Secuilor, este reprezentat de prezența amforelor în morminte. În necropola de la Tăul Secuilor au fost descoperite mai multe vase din această categorie. Atrage atenția o piesă descoperită în M

207, fragmentară, dar întregibilă. O altă mențiune specială merită câteva piese, care fac parte din categoria vaselor cu glazură plumbiferă, fiind foarte posibil să fie confecționate într-unul din atelierele de la Ampelum (Zlatna). Piese din metal sunt bine reprezentate prin: obiecte din bronz și obiecte din fier. O atenție deosebită trebuie acordată unui cercel din aur, ce face parte din inventarul mormântului M 225, prima descoperire de acest gen din necropola de la Tăul Secuilor. Piese din bronz sunt bine reprezentate de fibule și monede. Cea mai mare pondere în inventarul complexelor funerare din această necropolă o au obiectele din fier (scoabe, piroane, cuie și țiște). Obiectele din sticlă sunt reprezentate de vase de tip unguentaria, de diverse dimensiuni. Menționăm apariția în cadrul inventarului din mormântul M 205 a trei piese din chihlimbar cu o valoare artistică deosebită.

Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate în cadrul necropolei romane de incinerare din perimetrul Pârâul Porcului – Tăul Secuilor a evidențiat faptul că această necropolă are anumite caracteristici prin care, la o analiză în detaliu a elementelor de rit și ritual funerar, se pot obține informații noi relative la configurația etnică și socială a populațiilor care au fost colonizate în zonă. Au fost identificate și cercetate un număr de 287 de morminte, elemente de arhitectură funerară, trei incinte funerare precum și o posibilă clădire cu funcționalitate sacră. Astfel, pe lângă faptul că este vizibilă o predilecție pentru înmormântările busta se individualizează și prin caracterul mixt, plan și tumular al amenajărilor funerare. De asemenea, prezența ringurilor de piatră și a incintelor funerare într-o podere mare față, anumite particularități ale inventarului-mobilierului arheologic al complexelor funerare (prezența amforelor în depunerile ofrandă, prezența pieselor de chihlimbar etc) precum și ponderea scăzută a mormintelor în care resturile cremației sunt depuse în diverse tipuri de recipient (cistae, urne ceramice) pot indica o serie de influențe din spațiul balcanic într-o măsură mai mare, comparativ cu restul necropolelor de la Roșia Montană, cel puțin în stadiul actual al prelucrării informației arheologice.

Din punctul de vedere al metodologiei de cercetare adoptate în cazul acestui obiectiv arheologic subliniem abordarea unitară (numerotare și înregistrare comună a tuturor unităților de săpătură și a complexelor arheologice cercetate) precum și demersul interdisciplinar (participarea pe parcursul cercetării a echipelor de topografi, geologi – microsedimentologi și antropologi).

Note

- 1. Zona Pârâul Porcului/ Tăul Secuilor este cunoscută ca loc de proveniență a unor monumente funerare, vezi infra Istoricul Cercetării.
- 2. Vezi infra Istoricul Cercetării.
- 3. Vezi infra, Cadrul fizico-geografic.
- 4. Crăciun, Moga, Cercetări de teren și sondaje, în Alburnus Maior I, 2003, p.36.
- 5. Wollmann, Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră în Dacia Romană, Cluj-Napoca, 1996, p. 222-223; RAJA 1995, p. 161.
- 6. Crăciun, Moga 2003, p. 36, n. 34.
- 7. Vezi istoricul cercetării perimetrului publicat în CCA 2005, p 293; Crăciun, Moga 2003, p. 37.
- 8. Crăciun Moga 2003, p. 37.
- 9. CCA 2004, p. 383.
- 10. CCA 2005, p. 291-296.
- 11. Vezi supra Istoricul Cercetării

Informații suplimentare online

[Raportul 3490 din cronica.cimec.ro](http://raportul3490.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.folosind.Mapserver.Cimec.ro)
